

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันรัฐบาลได้สนับสนุนและส่งเสริมงานพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตของประเทศ โดยนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ในระบบการผลิตด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม มีจำนวนโรงงานเกิดขึ้นมากทำให้มีแรงงานเคลื่อนย้ายจากภาคชนบทมาสู่เขตเมือง แรงงานเหล่านี้ต้องทำงานในสภาพแวดล้อมที่เป็นพิษภัยต่อสุขภาพ ต้องทำงานในสภาพที่มีความเครียดสูง นำไปสู่ความเสี่ยงต่อการเป็นโรครันเนื่องมาจากการทำงาน เสี่ยงต่อการเกิดอันตราย อุบัติเหตุ และการตายจากการประกอบอาชีพ (วิทยา, 2542) นอกจากนี้ยังพบว่าความเจ็บป่วยและโรคที่เกิดขึ้นกับผู้ใช้แรงงานทั้งในภาคการเกษตร ลูกจ้างในบริษัทธุรกิจการเกษตร และผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมมีสาเหตุเกิดจากสารเคมีที่ใช้ในการผลิต เช่น เบนซีน สารกำจัดแมลงในกลุ่ม ออร์กาโนฟอสเฟต (organophosphate) เป็นต้น เสี่ยงที่ดั่งเกินปกติในขณะที่ทำงาน การบาดเจ็บจากเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ทำงาน หรือจากโรคติดต่อ เช่น โรคแอนแทรกซ์ (กรมอนามัย, 2533) อีกทั้งโรงงานอุตสาหกรรมใหญ่ๆ บางแห่งนายจ้างมักคาดหวังผลกำไรและต้องการให้โรงงานมีผลผลิตออกมาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยไม่คำนึงถึงสภาพร่างกาย จิตใจ และสวัสดิภาพของลูกจ้างเท่าที่ควร ดังนั้นลูกจ้างคนใดที่ไม่สามารถรับสภาพนี้ได้จะเกิดความเครียดจากการทำงานและนำไปสู่ปัญหาโรคจิตในเวลาต่อมา (นงลักษณ์, 2539: 136)

ความเครียดนั้นอาจเกิดขึ้นได้จากที่บ้าน ที่ทำงาน และจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล แต่จะกลายมาเป็นความเครียดที่เป็นพิษภัยต่อสุขภาพได้เมื่อไหร่ขึ้นอยู่กับบุคลิกลักษณะ พฤติกรรม และวิถีชีวิตของแต่ละคน (นันทวรรณ, 2536: 22) สำหรับความเครียดในการทำงานเป็นปัญหาหนึ่งที่พนักงานในองค์กรหรือในหน่วยงานมักจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น สภาพการทำงาน บทบาทของบุคคล ความทะเยอทะยานในอาชีพ ลักษณะความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน ภาวะทางร่างกายและจิตใจ ครอบครัวซึ่งอยู่นอกขอบเขตขององค์กร ตลอดจนแต่ละบุคคลอาจมีความเครียดมากบ้างน้อยบ้างเป็นบางวันหรือบางเวลาแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบุคลิกลักษณะของแต่ละบุคคล กล่าวคือแต่ละบุคคลจะมีปฏิกิริยาตอบโต้กับสถานการณ์ความเครียดแตกต่างกันไป ดังนั้นความเครียดอาจลดน้อยหรือหมดไปได้โดยอิทธิพลจากบุคลิกภาพของบุคคล (สร้อยตระกูล, 2541: 153)

สำหรับสภาพการณ์ที่นำไปสู่ความเครียดของคนไทยในวัยทำงานนั้นมักเกิดจากสภาพของการทำงานบางอย่าง ความขัดข้องในความก้าวหน้าด้านการทำงาน ตลอดจนลักษณะของอาชีพ บางอาชีพ เช่น อาชีพที่ต้องทำงานท่ามกลางมลภาวะ ทำงานเป็นกะหรืออาชีพที่เสี่ยงอันตราย ฯลฯ ความเครียดของคนในอาชีพต่างๆ ดังกล่าวเป็นตัวอย่างที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบันที่สภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและเต็มไปด้วยการแข่งขันกันมากมาย ไม่ว่าจะเป็นความเจริญทางด้านวิชาการ วัตถุ เทคโนโลยี ความสะดวกในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การถ่ายเทของวัฒนธรรมตะวันตกและช่องว่างทางเศรษฐกิจ (กิติกร และคณะ, 2541: 2-10) อย่างไรก็ตามการทำงานก็ยังคงเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในชีวิตมนุษย์ ความรู้สึกของแต่ละคนที่มีต่อการทำงานย่อมแตกต่างกันออกไป บางคนทำงานด้วยความสุขและพอใจที่จะทำงานนั้นๆ เป็นอย่างมาก ในขณะที่บางคนเมื่อทำงานหรืออยู่ในบริเวณที่ทำงานจะมีความรู้สึกไม่สบายใจ เกิดความกังวลใจ หงุดหงิดหรือเครียด (สุรพล, 2541: 265)

ระดับความเครียดที่เกิดขึ้นนั้นแตกต่างกันไปตามลักษณะของงานที่ทำ สถานการณ์ ในขณะที่ทำงานและปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน เช่น การสร้างความพึงพอใจในการทำงาน สภาพแวดล้อมในสถานที่ทำงาน เป็นต้น ผลของความเครียดที่เกี่ยวข้องกับการทำงานมีมากมาย ได้แก่ ปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพจิตของพนักงาน การทำงานล่าช้า การหยุดงาน เบื่องาน เป็นต้น (วิภาพร, 2545: 443-444) การสร้างความพึงพอใจในการทำงานให้เกิดขึ้นสามารถควบคุมสภาพความเครียดที่เกิดจากการทำงานได้เบื้องต้น (สุรพล, 2541: 266) ยิ่งเรามีความสุขและพึงพอใจในงานของเรามากเท่าไรโอกาสที่จะต้องทนทุกข์กับความเครียดก็จะยิ่งน้อยลง นอกจากนี้ถ้าเราได้ทำงานในสภาพแวดล้อมที่ดีและสถานที่ทำงานมีความปลอดภัยก็จะช่วยลดความเครียดได้ เช่นเดียวกัน (นันทวรรณ, 2536: 87)

จากรายงานของสมาคมจิตวิทยาของอเมริกันพบว่าคนอเมริกันประมาณ 43 เปอร์เซ็นต์จะมีภาวะสุขภาพจิตที่ไม่ดีซึ่งเกิดจากผลของความเครียดและประมาณ 75-90 เปอร์เซ็นต์ของผู้ที่ไปพบแพทย์มีอาการที่เกี่ยวข้องกับความเครียด (stress-related complains) ซึ่งถ้านับเป็นการสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ เช่น การเสียชีวิตก่อนวัย การขาดงาน ผลผลิตที่ได้ลดลงแล้วความเครียดก่อให้เกิดการสูญเสียมากกว่า 300 ล้านดอลลาร์ต่อปี สำหรับในประเทศไทยยังไม่มีผู้ใดคิดคำนวณการสูญเสียทางเศรษฐกิจหรือการเงินเนื่องมาจากเรื่องปัญหาสุขภาพจิตและความเครียด แต่จากการสำรวจพบว่าในภาวะปกติคนทั่วไปจะมีความรู้สึกเครียดหรือมีอาการในระดับปานกลางถึงมากประมาณ 20-30 เปอร์เซ็นต์ของประชากร แต่หลังจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ (ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม

2540 ซึ่งประกาศลอยตัวค่าเงินบาท) เป็นต้นมา การสอบถามโดยใช้แบบสอบถามประชาชนทั่วไป จะรู้สึกเครียดมากขึ้นเป็น 40 - 60 เปอร์เซ็นต์ขึ้นอยู่กับอาชีพ (สมชาย, 2545) นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์งานวิจัยและองค์ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับความเครียดระหว่าง พ.ศ. 2532-2542 พบว่าการทำงานในภาคอุตสาหกรรมเป็นลักษณะงานที่มีโอกาสเกิดภาวะเครียดได้อย่างมาก (อาภรณ์ทิพย์ และคณะ, 2547: 63)

โรงงานผลิตสารเคมีเกษตรเป็นโรงงานที่ดำเนินการผลิตสารป้องกันและกำจัดศัตรูพืชทางการเกษตรซึ่งมีสารเคมีเป็นส่วนประกอบหลัก ดังนั้นในพื้นที่ปฏิบัติงานจึงมีกลิ่น ผุน และไอระเหยของสารเคมีทำให้พนักงานมีโอกาสสูงที่จะสัมผัสกับสารเคมีได้โดยทางตา ผิวหนัง และการสูดดม เมื่อสารเคมีเหล่านี้สะสมในร่างกายสูงมากอาจทำให้ผู้ทำงานเจ็บป่วยถึงตายได้ จึงมีแนวโน้มทำให้พนักงานเกิดความเครียดจากการปฏิบัติงานได้ นอกจากนี้การมีสารเคมีในโรงงาน ทำให้มีกลิ่น ผุน และไอระเหยของสารเคมีมารบกวนการปฏิบัติงานของพนักงาน ส่งผลกระทบต่อขวัญและกำลังใจของพนักงาน (Schultz and Schultz, 1998: 372) เมื่อพนักงานเกิดความเครียดขึ้น จะส่งผลกระทบตามมาได้หลายประการต่อผู้ปฏิบัติงานและต่อองค์กร ดังนั้นองค์กรจึงไม่ควรละเลยกับปัญหาดังกล่าวเพราะถ้าในองค์กรมีผู้ปฏิบัติงานที่มีความเครียดจากการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น ในอัตราสูงก็จะเป็นอุปสรรคต่อผลการปฏิบัติงานรวมไปจนถึงการพัฒนาบุคลากรและการพัฒนาองค์กรได้ในที่สุด

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล บุคลิกภาพและปัจจัยในการทำงานกับความเครียดของพนักงานระดับปฏิบัติการในโรงงานผลิตสารเคมีเกษตร ตลอดจนระดับความเครียดที่เกิดขึ้น ซึ่งผลของการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน ของพนักงานระดับปฏิบัติการในโรงงานผลิตสารเคมีเกษตร ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการบริหารความเครียดเพื่อให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมที่จะกระตุ้นให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานและเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความเครียดของพนักงานระดับปฏิบัติการใน โรงงานผลิตสารเคมีเกษตร
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเครียดของพนักงานระดับปฏิบัติการใน โรงงานผลิตสารเคมีเกษตร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพและปัจจัยในการทำงานกับความเครียดของพนักงานระดับปฏิบัติการใน โรงงานผลิตสารเคมีเกษตร
4. เพื่อศึกษาตัวพยากรณ์ร่วมของตัวแปรบุคลิกภาพแบบเอและปัจจัยในการทำงานที่มีต่อความเครียด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบถึงระดับความเครียดและปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดของพนักงานระดับปฏิบัติการใน โรงงานผลิตสารเคมีเกษตร และนำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางให้กับผู้บริหารและพนักงานร่วมกันกำหนดมาตรการในการป้องกัน ปรับปรุง และขจัดปัญหาที่ก่อให้เกิดความเครียดของพนักงานระดับปฏิบัติการใน โรงงานผลิตสารเคมีเกษตร

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเฉพาะพนักงานระดับปฏิบัติการใน โรงงานผลิตสารเคมีเกษตรแห่งหนึ่ง โดยระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนมกราคม 2548 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2548

นิยามศัพท์

พนักงานระดับปฏิบัติการหมายถึงผู้ปฏิบัติงานซึ่งอยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่าหัวหน้างาน ในโรงงานผลิตสารเคมีเกษตรแห่งหนึ่งทั้งที่เป็นพนักงานรายวันและรายเดือน ได้แก่ พนักงานผลิต พนักงานบรรจุ พนักงานคลังสินค้า พนักงานตรวจสอบวัตถุดิบ พนักงานตรวจสอบสารสำเร็จรูป พนักงานตรวจสอบภาชนะบรรจุ พนักงานจัดส่งและพนักงานซ่อมบำรุง

ความเครียดหมายถึงสภาวะที่ร่างกายและจิตใจตอบสนองต่อสิ่งที่มากระตุ้นไม่ว่าจะเป็นสิ่งเร้าจากภายในหรือภายนอกของพนักงาน เช่น เหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์หรือปัญหาต่างๆ ที่ทำให้รู้สึกไม่สบายใจ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจได้

เพศหมายถึงเพศของพนักงาน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ เพศชายและเพศหญิง

อายุหมายถึงจำนวนอายุของพนักงานที่ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพสมรสหมายถึงสถานภาพสมรสของพนักงานที่ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น โสด หม้าย หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ และสมรส

อายุการทำงานหมายถึงจำนวนปีที่พนักงานทำงานอยู่ในโรงงานผลิตสารเคมีเกษตร ตั้งแต่เริ่มเข้าปฏิบัติงานจนถึงปัจจุบัน

บุคลิกภาพหมายถึงการรวมคุณลักษณะทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรม การแสดงออกจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยแบ่งเป็นบุคลิกภาพแบบเอและแบบบี

บุคลิกภาพแบบเอหมายถึงลักษณะที่แสดงออกถึงความความทะเยอทะยาน ตั้งมาตรฐานในการทำงานสูง มีความกระตือรือร้นสูง มีพฤติกรรมก้าวร้าว ไม่อดทน มีความริบเร่ง มีการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วและชอบการแข่งขัน

บุคลิกภาพแบบบีหมายถึงลักษณะที่แสดงออกถึงความไม่ริบเร่ง ไม่เคียดร้อนในเรื่องของเวลา มีความเรียบง่ายและผ่อนคลาย

ปัจจัยในการทำงานหมายถึงการรับรู้ต่อปัจจัยต่างๆ ในการทำงานที่ก่อให้เกิดผลบวกหรือผลลบต่อพนักงาน ซึ่งประกอบด้วยปริมาณงาน ความขัดแย้งในบทบาท ความคลุมเครือในบทบาท โอกาสพัฒนาทางอาชีพ สัมพันธภาพภายในองค์กร และสภาพแวดล้อมในสถานที่ทำงาน

ปัจจัยในการทำงานด้านปริมาณงานหมายถึงการรับรู้เกี่ยวกับงานที่มีปริมาณมาก-น้อยเกินไปในช่วงเวลาที่มีอยู่หรืองานที่มีความยาก-ง่ายไม่เหมาะสมกับความสามารถ

ปัจจัยในการทำงานด้านความขัดแย้งในบทบาทหมายถึงการรับรู้ถึงความเชื่อความคิดเห็นหรือค่านิยมของตนเองมีความขัดแย้งกับบทบาทหน้าที่ที่กระทำหรือที่ได้รับมอบหมาย

ปัจจัยในการทำงานด้านความคลุมเครือในบทบาทหมายถึงการรับรู้ว่ามีใจหรือไม่เข้าใจหรือไม่ชัดเจนกับงานที่ได้รับมอบหมาย วิธีการหรือขั้นตอนในการปฏิบัติงานและเกณฑ์ที่ใช้วัดผลการปฏิบัติงาน

ปัจจัยในการทำงานด้านโอกาสพัฒนาทางอาชีพหมายถึงการรับรู้ว่าได้รับการสนับสนุนให้ก้าวหน้าในหน้าที่การงาน มีโอกาสได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้น ได้รับการฝึกอบรมและพัฒนางานที่เหมาะสมตลอดจนมีโอกาสศึกษาต่อ

ปัจจัยในการทำงานด้านสัมพันธภาพภายในองค์กรหมายถึงการรับรู้ถึงความสัมพันธ์กับผู้อื่นในองค์กรได้แก่ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน

ปัจจัยในการทำงานด้านสภาพแวดล้อมในสถานที่ทำงานหมายถึงการรับรู้ถึงสภาพการณ์ต่างๆ ในการทำงานที่เหมาะสม เช่น อุณหภูมิ แสงสว่าง สี เสียง มลพิษในที่ทำงาน